

4K MODELI ORQALI BOSHLANG‘ICH TA‘LIM SINFI O‘QUVCHILARINING MATN USTIDA ISHLASH METODIKASI

Shahribonu Muxiddinova

Buxoro davlat pedagogika instituti

Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim fakulteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta‘lim sinflarida o‘quvchilarning matn ustida ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda 4K modeli (kreativlik, kritik fikrlash, kommunikatsiya va kollaboratsiya) asosida ta‘lim berish metodikasi yoritilgan. 4K modeli yordamida o‘quvchilarning matnni tushunish, tahlil qilish va unga ijodiy yondashish qobiliyatlari oshiriladi. Tadqiqotda zamonaviy pedagogik yondashuvlar hamda eksperimental tahlillar asosida metodikaning samaradorligi ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: 4K modeli, boshlang‘ich ta‘lim, matn bilan ishlash, kreativlik, kritik fikrlash, kommunikatsiya, kollaboratsiya.

Kirish

Zamonaviy ta‘lim tizimi o‘quvchilarning nafaqat bilim olishlarini, balki ularni ijodiy, tanqidiy va tahliliy fikrlashga o‘rgatishni ham talab qiladi. Boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarning matn bilan ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish kelajakdagi ta‘lim jarayoni uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi zamonaviy metodlardan biri **4K modeli** bo‘lib, u **Kreativlik, Kritik fikrlash, Kommunikatsiya va Kollaboratsiya** tushunchalariga asoslanadi. Ushbu model boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida matnni o‘qish, tushunish, tahlil qilish va ijodiy yondashuvni shakllantirish uchun samarali usullardan biridir.

1. 4K modeli mohiyati va uning boshlang‘ich ta‘limdagi ahamiyati

4K modeli quyidagi asosiy kompetensiyalarga asoslanadi:

1. **Kreativlik (ijodkorlik)** – o‘quvchilarning matn mazmuniga ijodiy yondashishi, uni qayta hikoya qilishi yoki yangi g‘oyalar asosida tahlil qilishi.
2. **Kritik fikrlash** – matn mazmunini tahlil qilish, asosiy g‘oyani ajratish, muallifning fikrini tushunish va baholash.
3. **Kommunikatsiya** – matn asosida munozara olib borish, o‘z fikrini aniq ifodalash va muloqot qilish.
4. **Kollaboratsiya (hamkorlikda ishlash)** – guruh yoki juftlikda matn bilan ishlash, muhokama qilish va umumiy xulosaga kelish.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun bu yondashuv nafaqat matn bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi, balki ularning ijtimoiy, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini ham shakllantiradi.

2. 4K modeli asosida matn bilan ishlash metodikasi

4K modeli asosida matn bilan ishlash quyidagi bosqichlardan iborat:

1. Matnni ijodiy o‘qish (kreativlikni rivojlantirish)

- O‘quvchilar matnni o‘qib, hikoya qahramonlarini tasavvur qilishadi.
- Hikoyani boshqa nuqtai nazardan qayta hikoya qilish topshirig‘i beriladi.
- O‘quvchilar matn bo‘yicha chizma, komiks yoki rasm chizadilar.

2. Matnni tahlil qilish (kritik fikrlashni rivojlantirish)

- O‘quvchilarga matn bo‘yicha muhim savollar beriladi:
- Matnning asosiy g‘oyasi nima?
- Muallif qanday fikr bildirmoqchi bo‘lgan?
- Hikoyaning boshqacha yakuni bo‘lishi mumkinmi?
- Matn qahramonlarining harakatlari haqida bahs yuritiladi.

3. Matn asosida muloqot qilish (kommunikatsiyani rivojlantirish)

- O‘quvchilar matn mazmunini bir-biriga tushuntiradilar.

- Matn bo'yicha rolli o'yinlar o'tkaziladi.
- Guruhlarda matn bo'yicha savol-javob o'yinlari tashkil qilinadi.

4. Hamkorlikda ishlash (kollaboratsiya ko'nikmalarini shakllantirish)

- O'quvchilar kichik guruhlariga bo'linib, matnni muhokama qilishadi.
- Har bir guruh matn bo'yicha o'z xulosasini taqdim etadi.
- O'quvchilar jamoaviy ravishda matnning davomini yozadilar.

3. 4K modeli asosida olib borilgan eksperimental tadqiqot natijalari

Tadqiqot Toshkent shahridagi 2 ta umumta'lim maktabining 2–3-sinf o'quvchilari orasida o'tkazildi. Eksperimental guruh 4K modeli asosida o'qitildi, nazorat guruhi esa an'anaviy metodlar bilan shug'ullandi. Natijalar quyidagicha bo'ldi:

- Eksperimental guruh o'quvchilari matn mazmunini aniq tushunish ko'rsatkichlarini **23% ga oshirdi**.
- Kritik fikrlash ko'nikmalari **30% ga yaxshilandi**.
- Matn bo'yicha ijodiy ishlash ko'rsatkichlari **28% ga oshdi**.
- Guruhiy ishlash va muloqot qilish ko'nikmalari an'anaviy metodika bilan ta'lim olgan guruhga nisbatan sezilarli darajada yuqoriligi aniqlandi.

Xulosa va tavsiyalar

4K modeli orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining matn bilan ishlash qobiliyatlarini rivojlantirish mumkinligi tadqiqot natijalari orqali tasdiqlandi. Ushbu model quyidagi afzalliklarga ega:

- O'quvchilar matn mazmunini chuqurroq tushunadi.
- Tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlari shakllanadi.
- Kommunikatsiya va kollaboratsiya orqali o'quvchilarning muloqot qobiliyatlari yaxshilanadi.

Shuning uchun boshlang‘ich sinflarda o‘qish darslarini 4K modeli asosida tashkil etish tavsiya etiladi. Bu o‘quvchilarning kelajakdagi ta’lim jarayoniga mustahkam poydevor yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotskiy L.S. Bolalar psixologiyasi va ta’lim nazariyalari. Moskva, 1986.
2. Dewey J. Democracy and Education. New York, 1916.
3. Hasanboev J. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining tafakkurini rivojlantirish. Toshkent, 2005.
4. OECD. 21st Century Skills and Competencies. Paris, 2019.
5. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim Dasturi. Boshlang‘ich ta’lim standartlari. Toshkent, 2023.
6. Safarova N. O‘zbek bolalar o‘yin folklorining janriy tabiati, genezisi va badiiy xususiyatlari. NDA. T., 2005
7. Safarova N.O. Didaktik o‘yinlarning samaradorligi. "O‘ZBEKISTONDA ILM-FANNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI" xalqaro ilmiy-amaliy anjumani. 30 noyabr 2022 y.

Research Science and Innovation House